

Oponentský posudok k habilitačnej práci

Autorka habilitačnej práce: Mgr. Jurina Rusnáková, PhD.

Názov habilitačnej práce: Sociálna opora a teórie sociálnych sietí v kontexte práce s obyvateľmi marginalizovaných rómskych komunit

Oponent: Prof. PaedDr. Milan Schavel, PhD.

Autorka Mgr. Jurina Rusnáková, PhD. predložila habilitačnú prácu, v ktorej na problematiku sociálneho vylúčenia a marginalizácie Rómov nahliada prostredníctvom teórií sociálnych sietí. Habilitačná práca pozostáva z troch diel so stručným komentárom autorky, všetky tri práce boli publikované v rokoch 2014 – 2016. Habilitačná práca nie je napísaná "tradičným" spôsobom s teoretickou, metodologickou a empirickou časťou, no nie je to na škodu, pretože diela sú tematicky príbuzné a vychádzajú z jedného výskumu. Ich kombinácia prispieva ku komplexnosti poňatia témy, ale zároveň je v každom z nich uchopená odlišne, každé prináša nové smery v uvažovaní, nové zistenia a ich interpretácie. Všetky predložené práce sú už publikované a teda prešli odborným posudzovaním.

Autorka predloženého súborného diela prináša na otázky spojené s priestorovou, ale najmä sociálnou izoláciou marginalizovaných Rómov pohľad, resp. pohľady s nasmerovaním pozornosti na teórie sociálnych sietí. Téma sociálneho vylúčenia časti rómskej populácie, jeho dôsledkov na kvalitu života a vzťahy majorita – minorita sa v spoločenskej diskusii objavuje pravidelne na viac či menej odbornej úrovni. Ide o aktuálnu a zložitú problematiku, ktorá sa za posledné roky nedočkala efektívnych riešení. Ako uvádza autorka v charakteristike predkladaného súborného diela, sociálne vzťahy zohrávajú dôležitú podpornú úlohu v procesoch inklúzie Rómov na lokálnej úrovni, zároveň sú bohaté sociálne siete dobrým východiskom pri zvyšovaní životnej úrovne na individuálnej aj komunitnej úrovni. Súhlasím aj s jej predpokladom, že teórie sociálnych sietí majú potenciál pre aplikáciu v praxi pomáhajúcich profesií. Na sociálne siete Rómov a ich potenciál v procesoch sociálnej inklúzie upozorňuje vo všetkých troch prácach.

Vzťah medzi sociálnymi sieťami a sociálnou mobilitou nie je v sociálnych vedách novinkou, menej rozpracovaná je problematika v súvislosti s marginalizovanými rómskymi komunitami, takže aj z tohto pohľadu považujem prínos práce J. Rusnákovej za cenný

V kontexte sociálnej opory sa sociálnym sieťam autorka (v spoluautorstve s Dr. M. Čerešníkovou) venuje v najrozsiahlejšom z predložených diel (136 s.), monografii s názvom *Sociálna opora a sociálne siete Rómov: analýza druhov sociálnej opory v sociálnych sieťach*.¹ Publikácia je rozčlenená do piatich kapitol, v úvodných dvoch autorky ponúkajú spracovanie teoretických prístupov/pohľadov na skúmanú problematiku, zvyšné tri kapitoly obsahujú metodológiu (ciele, metódy, atď.), výsledky výskumu a ich interpretáciu. Keďže k analýze sociálnych sietí pristupujú v kontexte sociálnej opory, vychádzajú najmä z literatúry z oblasti psychológie (predovšetkým v prvej kapitole), ale ako samé uvádzajú, koncepty sociálnej opory a sociálnych sietí zaujímajú viaceré vedné odbory, túto skutočnosť akceptujú a dokazujú odkazmi na literatúru z oblasti sociológie, sociálnej antropológie a iných vied. Publikácia je základným výstupom vedeckého projektu² (J. Rusnáková bola vedúcou riešiteľkou), ktorého

¹ Rusnáková, J. – Čerešníková, M. *Sociálna opora a sociálne siete Rómov: analýza druhov sociálnej opory v sociálnych sieťach*. Nitra: UKF. 2015

² VEGA 1/0206/13 Percipovaná sociálna opora a spokojnosť so sociálnou sieťou u obyvateľov rómskych osídlení.

cieľom bolo zmapovať zdroje a charakteristiky percipovanej sociálnej opory, skúmať štruktúru sociálnej siete a spokojnosť s ňou u Rómov z rôznych typov osídlení. Ako taká, prináša komplexné výsledky kvantitatívneho terénneho výskumu (metóda dotazníka) a podrobné vysvetlenie jeho metodológie.

Publikácia má veľmi dobrú úroveň, splňa všetky požiadavky kladené na vedeckú prácu, texty sú zároveň zrozumiteľné a čitateľné. Výsledky výskumu sú prehľadne a dôsledne spracované v tabuľkách, zoznam literatúry je rozsiahly a komplexný. Výskumné zistenia prezentované v tejto publikácii považujem za prínosné, nielen z pohľadu zistení, ale aj preto, že v doterajšom bádani ešte nikto neskúmal sociálne siete v populácii slovenských Rómov v takom rozsahu. Oceňujem presahy do pomáhajúcich profesií, na ktoré autorky (i keď pomerne stroho) odkazujú na viacerých miestach. V záverečnej kapitole sú diskutované výskumné zistenia (i keď časť tejto kapitoly je viac teoretickým úvodom do výskumu). Prezentované údaje z terénneho výskumu sú rozsiahle a okrem zvoleného interpretačného rámca ponúkajú aj ďalšie možnosti interpretácie.

Ďalšie zistenia z toho istého výskumného projektu sú prezentované v zvyšných dvoch prácach súborného diela.

Vedecká štúdia *Social Support in Context of Perceived Crisis Situations in Roma in Slovakia*³ upriamuje pozornosť čitateľa na vnímanie a definovanie krízy, krízových a záťažových situácií Rómami v komparácii s pohľadmi respondentov slovenskej etnicity (v terénnom výskume bola využitá prototypická metóda), na stratégie ich riešenia a preferované oblasti sociálnej opory. V porovnaní s monografiou, tu autorský kolektív na čele s J. Rusnákovou uvažuje o sociálnej opore v krízových situáciách a identifikuje rozdiely jednak vo vnímaní krízy a zároveň v oblastiach sociálnej opory, do ktorých sú sústredené potreby respondentov rôznej etnicity. Výsledkom pomerne netradičného prístupu k terénnemu zisťovaniu je ďalší diel do mozaiky pohľadu na chudobu a marginalizáciu Rómov. Autorky a autori sa v časti štúdie vracajú aj k údajom získaným dotazníkovým skúmaním - tie nájdeme aj v monografii *Sociálna opora a sociálne siete....*, tu sú však spracované iným spôsobom.

Odlíšne teoretické uchopenie témy je zreteľné už z názvu tretej predloženej práce (vedecký článok publikovaný v časopise indexovanom v databáze SCOPUS): *Sociálne vylúčenie, segregácia a životné stratégie obyvateľov rómskych komunit v pohľadu teórie zdrojov*.⁴ V článku autorky na sociálne siete nahliadajú cez teórie životných stratégií, presnejšie Burawoyovu teóriu zdrojov a predkladajú zistenia z kvalitatívnej časti spomínaného výskumu, získané rozhovormi. Povšimnutiahodná je najmä druhá časť článku, autorky v nej sprostredkovali vnímanie sociálnych sietí (ich významu), ale aj celkovo vlastnej životnej situácie (a života v osade) z pohľadu samotných Rómov, poukazujú na význam medzietnických sociálnych sietí a negatívne dopady ich absencie.

³ Publikovaná v spoluautorstve v zborníku vedeckých štúdií a vedeckých prác: Rusnáková, J. a kol. *Discussions about Inclusion of Marginalized Groups in Context of Social Services: Proceedings of Scientific Studies and Scientific Works*. Wien: Internationale Stiftung Schulung, Kunst, Ausbildung, 2017

⁴ Rusnáková, J. – Rochovská, A. *Social exclusion, segregation and livelihood strategies of the Roma communities in terms of asset theory = Sociálne vylúčenie, segregácia a životné stratégie obyvateľov rómskych komunit v pohľadu teórie zdrojov*. 2016. In *Geografický Časopis*. Vol. 68, no. 3

Záver

Predložené diela a výsledky výskumov Mgr. Juriny Rusnákovej, PhD. predstavujú aktuálnu, spoločensky relevantnú, hoci v spoločenských vedách v súčasnosti nevelmi diskutovanú problematiku sociálnych sietí v kontexte chudoby a sociálneho vylúčenia slovenských Rómov. Súborné dielo je zaujímavé z niekoľkých hľadísk - jednak svojím tematickým zameraním, originalnosťou empirických zistení, ale aj netradičným náhľadom na problematiku chudoby a sociálneho vylúčenia Rómov. Všetky tri posudzované práce vyhovujú kritériám kladeným na vedecké texty, sú metodologicky dobre zvládnuté, čitateľsky priaznivé (čo neovplyvňuje ich vedeckú úroveň).

Aj vzhľadom k tomu, že sociálne siete sú v prostredí rómskych komunít málo skúmané, považujem súborné dielo za prínosné pre teóriu aj prax.

Poznámky:

- Kriticky možno vnímať fakt, že všetky tri predložené práce boli vytvorené v spoluautorstve. Na druhej strane, v každej z nich má J. Rusnáková min. 50%-tný podiel.
- Komentár autorky (Stručná charakteristika predkladaného súborného diela) k predloženým prácam, by si zasluhoval viac priestoru, najmä v oblasti aplikácie zistení do praxe.
- Z výsledkov, by bolo vhodné vyvodiť konkrétnejšie závery pre integračné politiky a sociálnu prácu.

Predložené súborné dielo spĺňa požiadavky kladené na habilitačnú prácu. Odporúčam, aby bol po úspešnom habilitačnom konaní Mgr. Juriny Rusnákovej, PhD. podaný návrh na udelenie vedecko-pedagogického titulu docent v odbore Sociálna práca (3.1.14).

V Bratislave 15. 2. 2018

prof. PaedDr. Milan Schavel, PhD.